

Mijn vader

door Carola Kloos

Cornelis (Kees) Kloos werd op 11 november 1895 te Rotterdam geboren als tweede van vijf kinderen, twee dochters en drie zoons. Zijn vader was volgens de burgerlijke stand 'koopman'. Dit kan van alles betekenen en wat hij precies deed weet ik eigenlijk niet; ik weet wel dat hij schepen had varen en o.a. basalt importeerde. Gefortuneerd was hij zeker. De familie woonde op het eiland in de Maas, in wat een groot huis moet zijn geweest (het bestaat niet meer), met tennisbaan en kennelijk kippen (mijn vader vertelde hoe hij als kind eieren moest rapen en ze in zijn zak stopte...). Er was zeker personeel; daarover weet ik geen details, maar in elk geval was er een kinderjuffrouw – mijn vader en de broer direct onder hem gingen tot op hoge leeftijd regelmatig een avond bij hun oude kinderjuffrouw op bezoek. Ook zag ik eens een foto van mijn vader en een van zijn broers in de zeilboot; onderschrift: 'met de zeilknecht'.

Als klein kind verkeerde mijn vader al in een gevarieerde omgeving. Op de tennisbaan bij hun huis liet mijn grootvader tenniskampioenen spelen. Verder wilde mijn grootvader bijdragen aan de culturele ontwikkeling van Rotterdam door de Rotterdammers te laten kennismaken met operette (toen in Duitsland populair, maar in Nederland nog onbekend). Daartoe liet hij operettegezelschappen overkomen uit Duitsland, waarvoor hij de Doelen afhuurde; vaak logeerden er operettezangers en –zangeressen bij hem thuis.

Kort na 1900 verhuisde het gezin naar Den Haag, hoek Badhuisweg-Klatteweg; vroeger ook met tennisbaan; er zit nu een makelaar in, vandaar de detonerende vlag. (NB de puntgevel geheel links is van het buurhuis.)

Aquarel door mijn vader van de hal met gebrandschilderd raam

In Wassenaar hadden ze een buiten (stuk grond met klein huisje) voor de weekenden. Mijn grootvader was een van de eersten in Nederland die een auto had; maar, zei mijn vader, op de helling langs het Kanaal moesten we er allemaal uit om hem te duwen...

Op zijn tiende verloor mijn vader zijn moeder (borstkanker; ook de oudste dochter is vrij jong aan borstkanker overleden). (Zijn moeder was een Van der Giessen; de hele familie zat in de scheepvaart: denk aan Van der Giessen-De Noord of aan Kloos-Kinderdijk.) Mijn grootvader hertrouwde met een zangeres/pianiste, Christina Mouton (artiestennaam Ina Christon; zij was een zuster van Anna de Wijs-Mouton), die indertijd optrad in Parijs. Ik heb nog een knipselboek met recensies van haar optredens. 'Ma Mouton' schijnt geen prettig mens te zijn geweest. Ik bezit nog haar piano, een elegante zwarte piano met gestileerde bloempatronen en gaatjes waar de kaarsen hadden gezeten, uit Berlijn, even na 1900.

Al jong was mijn vader aan het tekenen. (Andere hobby: hij had een herbarium.) Ik heb een albumpje, getiteld 'Vier landen in vier dagen', waarin mijn vader een fietstocht beschrijft met zijn vader, een broer en een neef, door Zuid-Limburg, Duitsland, België en het toen nog bestaande Moresnet. Op de ene bladzij staat het verslag, steeds op de tegenoverliggende -- door mijn vader versierde -- bladzij een ansichtkaart. De beginletters zijn vaak versierd als in de handschriften van middeleeuwse monniken.

Mijn vader ging naar de HBS Bleyenburg op de Nieuwe Duinweg, waar hij actief was met 'politieke' verwickelingen in besturen. (Zie brief uit 1945: "Het is wel toevallig dat ik steeds op Bleyenburg terugkom. Het eerst was het dat ik daar druk verweekeld was in de kleine politiek, de moeilijkheden in de besturen van HBS Bode en Hydra. Dofflynies - een leerling - gaf toen een bulletin uit (in druk) "ter rehabilitatie van iemands eer". We vonden dat toen een heel mooi woord en we verzamelden ons altijd bij een fietsenmaker voor in de Heerenstraat. Diezelfde fietsenmaker zit er nog."). In de schoolkrant schreef hij een vervolgverhaal.

Ook zag hij wat van de wereld: in een zomervakantie voer hij mee op een schip van zijn vader naar Noord-Spanje, in een andere zomervakantie op een schip van zijn vader naar Sint Petersburg. Saillant detail: toen hij in St. Petersburg was, waren daar juist de Duitse keizer en de Russische tsaar aan het confereren. Zo dichtbij is de geschiedenis...

Op zijn zeventiende verloor mijn vader zijn vader (door longontsteking).

Na de HBS moest mijn vader in dienst. Hij besloot de officiersopleiding te volgen, omdat die wel minder vervelend zou zijn dan de opleiding tot gewoon soldaat. Weinig kon hij vermoeden dat er twee wereldoorlogen zouden volgen, waarin hij dus als reserve-officier onder de wapenen moest. De Eerste Wereldoorlog kwam al spoedig, en daarmee werden de plannen van mijn vader geheel doorkruist. Hij wilde in Delft gaan studeren (studie voor mijn ingenieur; dan in Zuid-Amerika in een mijn gaan werken en in zijn vrije tijd schilderen). Die studie kon hij dus pas aanvangen in 1918: de hele oorlog lang was hij in dienst. Maar eerst werden zijn onmiddellijke plannen doorkruist. In de zomer van 1914 wou hij over de Karakoram trekken (deel van de Himalaya), samen met twee vrienden: de latere dichter Martinus Nijhoff (een buurjongen) en de latere botanicus Lourens Baas Becking. Alles was in kannen en kruiken (ze hadden al Tibetaans geld en wisten hoeveel yaks je moest meenemen), maar toen brak de Eerste Wereldoorlog uit. Vrijwel de hele oorlog zat mijn vader zich te vervelen in Brabant bij de Belgische grens om smokkelaars te betrappen. Hij was ingekwartierd bij een boer, over wie hij later vol verbazing vertelde dat die op zondag 'NIETS deed': 'Hij stond alleen maar uit te kijken over zijn land.'

Aquarelletje op hardboard, 'de wachtcommandant in bed' (in Brabant)

Toch bracht de oorlog mijn vader nog iets goeds. Tegen het eind van de oorlog werd hij overgeplaatst naar Hoek van Holland, waar hij zelf inkwartiering moest zoeken. Het leek hem wel een goed idee om naar de pastorie te gaan, immers een groot huis. De dominee was J.H. Ruijsch van Dugteren en diens dochter Carry (of Carola) werd mijn moeder. (Mijn moeder – geb. 1901 -- was als tiener verliefd op Rudolf Valentino en droomde van een lange donkere man. Helaas, ze werd verliefd op een tamelijk kleine, blonde man.)

zelfportret als beeldhouwer achter een blok klei

Na afloop van de oorlog kon mijn vader eindelijk naar Delft voor de studie mijnbouw. Hij was zeer geïnteresseerd in filosofie en volgde ook de vermaarde colleges van professor Watjes. Al in zijn eerste jaar moest hij drie maanden stage lopen in een zoutmijn in Duitsland. Uit Duitsland stuurde hij elke dag een expresse-brief aan mijn moeder. Mijn moeder: 'De postbode zag je elke dag het kerkplein oversteken naar de pastorie. Het enige verschil met een gewone brief was, dat hij voor een expresse-brief een halfuur eerder het kerkplein overstak.'

Als student woonde mijn vader in een houten huisje in Vrijenban dat hij had laten bouwen. De meisjesstudenten in Delft vonden die student-in-een-eigen- huisje zo interessant dat ze hem een keer kwamen interviewen en hem uitnodigden op hun sociëteit 'de Kattenkroeg', wat mijn vader afsloeg.

Al snel gaf mijn vader zijn ingenieursstudie op. Hij deed nog wel zijn C1 – eerste kandidaats – om te laten zien dat hij niet uit onvermogen was gestopt, en kon overtuigend vertellen hoe saai het was om alle fossielen uit je hoofd te leren; toen ging hij naar de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Hij had namelijk zijn tekeningen laten zien aan de Haagse schilder Paul Arntzenius, die gezegd had: 'Jij moet onmiddellijk naar de Academie.' Eenmaal op de Academie voltooide mijn vader de vijfjarige opleiding in anderhalf jaar, waarmee hij twee middelbare aktes en dus de lesbevoegdheid had. Toen trouwde hij met mijn moeder. Mijn vader was toen 25 en mijn moeder 19.

Als huwelijksreis trokken mijn vader en moeder drie maanden door Europa (alles wat toen in de mode was: Rome, Zwitserland, de Riviëra, etc.). Vervolgens vestigden ze zich voor een jaar in Parijs. Op de Academie had mijn vader namelijk wel leren tekenen (+ les in anatomie en wiskunde), maar geen schilderles gehad. In Parijs kon je per dag tegen betaling de ateliers van bekende schilders bezoeken om schilderles te krijgen. Mijn vader bezocht het atelier van de kubist André Lhote.

Voor mijn moeder was het een nogal saaie tijd: de hele dag alleen, in een vreemde stad. Voor mijn vader was het spannender. Het waren de *roaring twenties*. Hij raakte bevriend met een Rus, ook een schilder, van wie mijn vader vertelde: 'Als hij met je afsprak "om drie uur daar en daar", bedoelde hij drie uur 's nachts.' Met deze Rus heeft mijn vader nog tot zeker 1950 gecorrespondeerd, maar allerlei brieven zullen wegens de censuur niet zijn aangekomen. Het is hem droevig vergaan: in de communistische heilsstaat werd hij gedwongen 'socialistisch-realistische kunst' te maken.

Na Parijs verbleven mijn vader en moeder nog drie maanden in München – ook voor mijn vaders schilderles --; daarna gingen ze in het houten huisje wonen in Vrijenban. Terug in Nederland werd mijn vader leraar modeltekenen aan de Academie in Den Haag waar hij zijn opleiding had gehad. Door het tempo waarin hij de opleiding had voltooid, had hij veel van zijn voormalige klasgenoten nu als leerlingen.

In oktober 1925 werd Cornelis (Kees) geboren.

Keesje

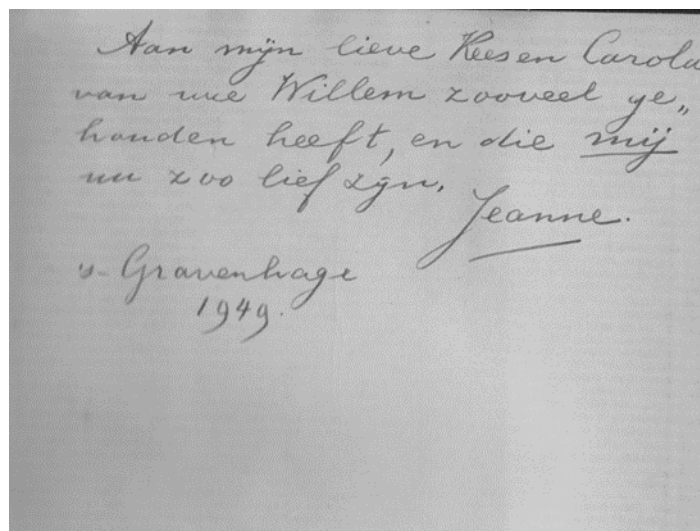
In de jaren dertig werd mijn vader een bekend schilder. Hij exposeerde (op tentoonstellingen van meerdere kunstenaars tegelijk) in Amsterdam, Los Angeles, Berlijn, Brussel, Venetië en Oslo. Lesgeven aan de Academie deed hij alleen in de avonduren; verder gaf hij wat privélessen. Hij werd secretaris van de Haagsche Kunstkring en lid van Pulchri Studio. (Een uitnodiging voor het lidmaatschap van de herensociëteit De Witte sloeg hij af.) Een keer kwam de zuster van Prins Hendrik zijn atelier bezoeken. -- Mijn vader en moeder waren inmiddels gaan wonen in de Parkietlaan in Den Haag, waar ik in januari 1937 ben geboren.

Mijn moeder, Keesje en ik

Als secretaris van de Haagsche Kunstkring moest mijn vader een keer Willem Kloos begeleiden, die daar een lezing kwam houden. Ze raakten 'bevriend' – Willem Kloos was natuurlijk een stuk ouder – en Willem Kloos meende te kunnen aantonen dat ze zelfs familie waren (ik heb het bewijs nooit gezien; het lijkt me fantasie). Als souvenir bewaar ik een kaart van Willem Kloos ter felicitatie met mijn geboorte.

[Willem Kloos overleed in 1938, maar zijn vrouw, Jeanne Reyneke van Stuwe, was een stuk jonger. Zij en haar zuster Jacqueline, 'de freules', waren bekende Hagenaars en schrijfsters van damesromans. In de oorlog ging ik geregeld met mijn moeder bij 'tante Jeanne en tante Jacque' op bezoek, in de Regentesselaan. Dan stond er een klein tafeltje en stoeltje voor mij klaar, met boeken om in te lezen, en de boeken kreeg ik cadeau. Tante Jeanne schreef ook een uiterst geromantiseerde biografie van Willem Kloos, waarvan mijn ouders een exemplaar kregen met -- sentimentele! -- opdracht.

Na de dood van tante Jeanne erfde ik van haar een boekenkastje vol prachtige uitgaven van kinderboeken. Van haar heb ik nog de oudste, in leer gebonden uitgaafjes van *Alice in Wonderland* + *Through the Looking-Glass* van Lewis Carroll met de oorspronkelijke tekeningen, en een grote gebonden uitgave van *Alice* met kleurentekeningen van Mabel Lucy Atwell. Overigens staat in *De Nieuwe Gids* van okt. 1931 een sonnet van Willem Kloos op een schilderij van mijn vader! Erboven staat: "IN DEN AVOND" Schilderstuk mij geschonken door mijn vriend den kunstenaar C. Kloos]

In 1936 waren de Olympische Spelen in Berlijn. In die tijd waren de kunsten onderdeel van de Spelen, en een schilderij van mijn vader dong mee. Mijn vader ging voor de Spelen naar Berlijn en stond een keer in de rij om Hitler een handje te geven; maar vlak voordat hij aan de beurt was, werd Hitler weggeroepen. Hij 'vond het interessant om die man een keer te zien'. De inzending van mijn vader (twee jonge vrouwen met zwart haar) werd door Goebbels zo geapprecieerd, dat hij het schilderij voor Duitsland wilde kopen. (De nazi's verzamelden immers kunst, voor het op te richten museum in Linz.) Dat wil zeggen: mits mijn vader het haar van de vrouwen blond maakte. Dit heeft mijn vader geweigerd. De koop ging dus niet door.

Mijn vader was nog steeds reserve-officier en nadat Hitler in 1939 Polen had aangevallen, kwam de algemene mobilisatie. Ik moet, als tweejarige, gezegd hebben: 'Pappie mag niet thuiskomen, dat heeft de radio gezegd.'

In de meidagen van '40 vocht mijn vader als kapitein bij de kustverdediging tussen Monster en Hoek van Holland. Hij had nog een album met foto's van alle leden van zijn compagnie, waar hij met dierbaarheid over sprak.

Wij waren in 1938 verhuisd naar de Laan van Poot, een huis dat uitkeek op de duinen; schuin tegenover ons huis was de ingang van een pad naar zee. Ik wandelde vaak met mijn vader naar het strand. In die tijd ging mijn vader elke dag zwemmen in zee, ook in de winter. Een keer in de winter ontmoette hij bij het zwemmen een rob...

Ik lees in de tentoonstellingscatalogus van museum De Wieger dat mijn vader zich bij de Kulturkammer heeft aangesloten. Dit betekent intussen niet dat hij in de oorlog pro-Duits was (al was hij wel een bewonderaar van de Duitse cultuur).

Op een gegeven moment kreeg mijn vader het in zijn hoofd om in de duinen de Duitse stellingen te gaan verkennen. De duinen waren toen allang spergebied, net als de hele Vogelwijk sinds 1943. (In januari 1943 waren wij dan ook geëvacueerd, naar de Thomsonlaan.) Wat hij ermee beoogde? Hoe dan ook, vanaf (ik geloof) 1943 ging mijn vader met enige regelmaat het verboden duingebied in, met medeneming van zijn schildersgerei, om bij aanhouding te kunnen zeggen dat hij een schilder was die verdwaald was. Hij kwam dan vlakbij de Duitse stellingen en nam hun positie en de details ervan op. Mijn moeder wist hier niets van ("Kees, waarom ga je nou weer de hele dag wandelen, met dit weer!").

Nu had mijn vader een neef, Jaap Roelofsen, die generaal was. Oom Jaap was lid van het tegen het eind van de oorlog opgerichte 'Comité van Orde en Recht', dat de bedoeling had om na de bevrijding, zolang de regering uit Londen nog niet terug was, het tijdelijk bestuur van het land op zich te nemen. Toen oom Jaap van de activiteiten van mijn vader hoorde, besloot hij hem als adjudant op te nemen in dit comité.

Over wat mijn vader in dit verband meemaakte, gaan twee brieven van mei 1945 van mijn vader aan zijn middelste broer, die in de oorlog in Hilversum zat (de jongste broer was allang naar Amerika geëmigreerd). Ik verwijs naar die brieven -- die ik een paar jaar geleden aan het NIOD heb afgestaan -- hieronder.

Den Haag 10 Mei 1945

Beste Lux en Anke

Eindelijk dan is het zoo ver dat we hier al maar Canadezen voor ons raam langs zien slenteren met meisjes uit de buurt. Hoe is het jullie wel gegaan? Dat alles kunnen we nu weldra mondeling hooren. Wat ben ik benieuwd jullie weer te spreken. Maar hier vast iets van onze wederwaardigheden.

Jullie weet dan wel dat ik het druk had maar wisten toch niet - trouwens ook Carola wist er niets van - dat ik het nog drukker had met andere zaken, die nog geheim waren. Welaan dan. Ik heb steeds gewandeld maar die wandelingen hadden tevens nog een ander nut. Ik leerde daardoor een beetje de positie van de Duitschers kennen. Jaap wist dat en heeft me daardoor doen opnemen in een klein maar zeer geheim comité uitgaande van het vroegere Nederl. Algemeen Hoofdkwartier onder generaal Schuurman (die de overgave had te regelen in 1940). Als oudste nog aanwezige generaal hier te lande had hij de bedoeling dit Hoofdkwartier te herstellen, althans de kern en dan ter beschikking stellen van Prins Bernhard. Maar tevens wilde hij tot steun van de regeering (vooral in het geval van troebelen zooals in Griekenland en België) aan dit hoofdkwartier een aantal vooraanstaande mannen toevoegen van alle partijen. Ik werd in dit comité adjudant van de generaal en daar de gebrekkige verkeersmiddelen en de grootste geheimhouding dit noodig maakte, ook de schakel tusschen de leden. Namen mochten we niet opschrijven brieven niet versturen - meest ging het dus mondeling of bracht ik iets over in de voering van mijn jas of tusschen een paar aquarellen. Elken dag bezocht ik (sedert Maart) de generaal (ver van mijn huis namelijk bij de Laan v. N.O. Einde) en ging dan naar Wassenaar (Jaap was Chef Staf) Gouda Naaldwijk enz. en voerde politieke besprekingen met Kamerleden enz. en hier in de stad vooral met den secretaris generaal v. defensie (Ringeling) - of bracht het contact met den generaal van de Binnenlandsche Strijdkrachten, toen nog niet Koot geheeten.

Zoодоende zit ik ook in een sub-commissie (voor financiën) met iemand, die ik meen, jij (Lux) kent nam. Prof. Bruins (tevens als volkenbondspecialist) en Tilanus (C.H. kamerlid). Doordat er maar weinig mensen in gemoeid waren - ik het typewerk verzorgde en met mijn oude fiets zonder band (waarmee ik nog 1000 KM. fietste) niet opviel, is het alles afgeloopen zonder dat iemand gesnapt is. Alleen bij vd Goes v Naters (onze perschef, Kamerlid) werd - zonder resultaat - huiszoeking gehouden.

Na de capitulatie konden we weer openlijk optreden, en nu trek ik er overal op uit. Ik voerde bespreking met den Deutschen Regierungsrat - over de overgave van gebouwen enz - en daarna met de "vertrouwensmannen." Ik ging met den generaal naar de Monchy, naar Bosch van Rosenthal en beleef zoo van alles.

Zoo was ik Zaterdag alleen ingevolge een afspraak naar het Deutsche gezantschap gekomen. De Regierungsrat was echter plotseling naar Gouda vertrokken en ik werd door zijn secretaresse (die voor Seys Inquart en Schwebel optreedt) ontvangen met enkele SSers.

"Heil Hitler!" Ik gaf geen antwoord. - Ik was toen nog in burger met een klein oranje strikje. Als een sergeant majoor snauwde ze "Abzeichen abtun!!"

"Nein" zei ik. - "Dann lass ich Sie einsperren!" Ik betoogde dat het niets met de zaak waarom ik kwam uit te staan had, ik kwam voor onderhandeling van Ned. Leger en Duitsch burg. bestuur volgens afspraak, en dat ze geen recht had me te arresteren. "Er

bestaat geen Ned. Leger" zei ze nog - "Sie sollen nicht demonstrieren" maar toen ze mijn naam hoorde bond ze toch wat in en liet me vrij.

Pas Zondagmiddag echter erkenden de Duitsers feitelijk de capitulatie.

Door deze besprekingen, waarbij we overeenkwamen, dat om vernielingen te voorkomen ze voor Maandag 12 uur onbeschadigd de gebouwen met inventaris zouden overgeven

waarna ik ze dan op speciaal verzoek van den Regierungsrat "er ze uit zou smijten" kwamen wij in het onbeschadigde bezit van de Deutsche telefooncentrale (met 1000 aansluitingen voor geheel Europa) de eenigste in ons land die onbeschadigd bleef.

Zoo zijn er tal van gebeurtenissen waarvoor ik nu geen tijd heb ze allemaal te vertellen en het zal nog wel drukker worden. Want de oorlog tegen Japan begint nu pas voor ons en onze specialisten voor een Indische Exped. macht de generaals Boersta en Scheffer en het kamerlid van Kempen zijn druk bezig met hun plannen.

Wellicht gaan niet alleen zij - Wim Kloos - maar ook Kees en ik naar Indië.

Er kan nog van alles gebeuren, en de atelierplannen (hoewel gereed) rusten nog even (ondertusschen kreeg ik over Zorgvliet nog geen antwoord)

Ik teeken ook weer druk kaartjes - maakte elken dag voor den generaal een kaartje van den toestand aan de fronten en daarom ga ik nu maar weer verder en zal Carola wel meer vertellen. We gaan nu gelukkiger tijden tegemoet en ik hoop jullie gauw eens terug te zien. Intusschen heel veel groeten ook voor jullie huisgenooten

van Kees

[24 mei 1945]

Op het oogenblik kan ikzelf hier niet weg, doordat ik elken dag op Bleyenburg ben.

Het is wel toevallig dat ik steeds op Bleyenburg terugkom.

Het eerst was het dat ik daar druk verwickeld was in de kleine politiek, de moeilijkheden in de besturen van HBS Bode en Hydra. Dofflynies - een leerling - gaf toen een bulletin uit (in druk) "ter rehabilitatie van iemands eer". We vonden dat toen een heel mooi woord en we verzamelden ons altijd bij een fietsenmaker voor in de Heerenstraat. Diezelfde fietsenmaker zit er nog.

In 1939 mobiliseerde ik in Bleyenburg. Daarvóór had ik ook een periode in mijn leven van politiek gekonkel - de strijd in Kunstkring en Pulchri - de strijd tusschen v. Meegeren en vd Kloot Meyburg om het voorzitterschap - tusschen federaties enz.

Nu maak ik hetzelfde weer mee in een hogere klasse. Daarjuist sprak ik een secretarisgeneraal - die ik al heel dikwijls had opgezocht - ook toen hij ziek lag op zolder (want geëvacueerd). Nu was hij terecht kwaad omdat hij benoemd was door de voorloopige regering (Bosch v. Rosenthal) in overleg met Londen, terwijl nu die staatscourant is ingetrokken en het afgetreden kabinet Gerbrandy weer andere functionnarissen heeft medegebracht.

Dit is niet Frederiks want die is heelemaal niet teruggekomen wat we al lang hadden gedacht -

Zoo zijn er op het oogenblik voortdurend verwickelingen met functies die door twee of drie tegelijk bekleed worden (twee secr. generaal v. onderwijs enz.)

Nu echter de regeering terugkomt zal er wel verandering komen en zal het staatsnoodrecht wel wat op den achtergrond geraken. Allemaal termen die nu bij ons het onderwerp van gesprek uitmaken.

Overigens is het Comité van Orde en Recht nergens aan te pas gekomen, evenmin als andere verzetsgroepen. Het bestuur werd na de bevrijding gevormd door het Militair Gezag.

Uit de Thomsonlaan, waarheen we geëvacueerd waren, wilden we zo snel mogelijk weer weg. Mijn moeder wou niet terug naar de Vogelwijk (te winderig en te ver van de stad), zodat mijn vader door het Benoordenhout ging fietsen en de benedenflat op de Van Montfoortlaan vond. De Canadezen hadden er gezeten en het was er een puinhoop; we konden er pas febr. 1946 in (logeerden na het opzeggen van de Thomsonlaan drie maanden bij mijn vaders broer in de Van Kijfhoeklaan).

Intussen was mijn vader veel van zijn vermogen kwijtgeraakt (al in 1917, toen iedereen 'Russische Spoorwegen' had, door de Russische revolutie; en daarna blijkbaar door de oorlog). Ik ben uit mijn jeugd gewend dat er altijd zuinig moest worden gedaan. Mijn vader werd om wat geld te verdienen inspecteur bij de Algemene Rekenkamer, wat hij een paar jaar heeft gedaan. Daarna kocht hij met een vriend een betonfabriek. Maar mijn vader werd ziek – een tropische worm, lamblia, die ze pas na een halfjaar ontdekten – en in die tijd liet de vriend de fabriek failliet gaan. Later liet mijn vader nog twee huisjes bouwen aan de een of andere Costa in Spanje, om te verhuren; maar hij was onzakelijk en er kwam op de een of andere manier niet veel van terecht.

Mijn vader was onzakelijk: hij had veel van een Don Quichot. Dan ging hij bijvoorbeeld naar de directie van de ANWB om te protesteren tegen het geplande ANWB-hoofdkantoor bij ons in de buurt, omdat het zo lelijk was. Daar lachten ze hem natuurlijk uit. Of hij procedeerde tegen de staat wegens het niet-krijgen van het toegezegde pensioen voor militairen; hij nam geen advocaat maar voerde de verdediging zelf – een zaak die hij natuurlijk verloor, want de staat mag eenzijdig verbintenissen opzeggen.

Mijn vader was onzakelijk en een idealist. Hij leefde voor de kunst. Eerst kwam zijn werk, en pas veel later zijn gezin. Hij zat altijd op zijn atelier, vaak met jonge meisjes als modellen, die hij schetste; aan de hand van de schetsen maakte hij zijn schilderijen. De modellen ontmoette hij bijvoorbeeld op het strand, waar hij ging zitten tekenen (dat trok altijd veel belangstelling).

1938; het doek werd door Barry Humphries (Dame Edna) gekocht en staat op de omslag van een boek dat hij publiceerde

Mijn vader leefde heel regelmatig en kwam op vaste tijden in de huiskamer theedrinken. Maar dan pakte hij vaak een boek en ging zitten lezen. Als mijn moeder dan zei 'hè Kees, ga nou niet zitten lezen', legde hij gehoorzaam het boek weg.

Mijn vader en moeder hadden uiteenlopende interesses: mijn vader voor film en toneel, mijn moeder voor concerten (mijn moeder had zelf gezongen). Dus ging mijn vader alleen naar de bioscoop of de schouwburg, terwijl mijn moeder in haar eentje een abonnement had voor Diligentia. Ook had mijn vader in zijn eentje 'museumdagen'. In mijn jonge jaren ben ik vaak met mijn vader naar musea geweest en in de esthetica onderricht (waarom is dit schilderij goed en dat niet?); ook in het beoordelen van landschappen, van de lichtval, etc. Nog steeds bekijk ik landschappen esthetisch.

Een van de dingen die mijn vader graag deed, was mensen onderrichten over kunst (dwz esthetische beoordeling). Hij gaf lezingen aan huis voor bekenden*, waarin steeds twee dia's werden vergeleken, van een goed en van een slecht schilderij. Daartoe had hij een enorme diaverzameling aangelegd van schilderijen in musea. Hij was überhaupt een enthousiast fotograaf; hij fotografeerde o.a. veel straatbeelden.

In de Jura (foto)

(*Mijn ouders waren trouwens ook lid van een in de oorlog opgerichte huislezingenclub, die na de oorlog is blijven bestaan.)

Maar mijn vader was ook geïnteresseerd in politiek en in filosofie. Aan tafel werd vaak over (internationale) politiek gepraat. Op zondag om één uur, als we een boterham aten, moest het stil zijn: dan ging de radio aan voor Hiltermann (grap van destijds: 'Mr G.B.J. Hiltermann, hoofdredacteur van de wereld, bespreekt de toestand bij de Haagse Post.') Mijn vader was liberaal (VVD) en legde mij later eens uit dat hij 'elitair' was: er is nu eenmaal een verschil in de capaciteiten van mensen. 'De meeste mensen hebben intellectueel het niveau van een dertienjarige', zei hij. Wat filosofie betreft herinner ik me dat mijn vader in Twello, toen we bij mijn tante logeerden en hij en ik naar het dorp liepen, tegen mij zei: 'je bent nu vijftien, dan ben je oud genoeg om je over Plato te vertellen'. Op latere leeftijd had mijn vader eens per maand een afspraak met een vriend om over filosofie te praten. Van mijn vader heb ik Kant (*de Kritik der reinen Vernunft*) in de kast staan, in gothische letters en veel te moeilijk voor mij. -- Maar ik heb ook Freud van hem, in het Frans want in Parijs gekocht, die ik heb verslonden.

Mijn vader was altijd bezig en had een gelijkmatig temperament. Met mijn moeder had ik een band, met mijn vader niet. Als er onenigheid was, verliet hij de kamer. Hij werd nooit boos, alleen cynisch. Voor de omgang met mensen had hij niet echt veel tijd; "je moet je eigen tijd met hand en tand verdedigen", placht hij te zeggen.

Op een paar minuten lopen van de Van Montfoortlaan lag het landgoed Clingendael, toen nog eigendom van mevrouw Michiels van Verduynen. In 1947 kreeg mijn vader van mevrouw Michiels een klein stukje grond in bruikleen, waar hij zijn ideeën omtrent de samensmelting van kunst en landschap kon verwezenlijken. Hij groef eigenhandig een hoge helling af en schiep op het smalle strookje grond dat zo ontstond, tegen de helling gelegen, een beeldentuin. Vanaf 1947 ontstond de tuin stukje bij beetje. Het ging allemaal om de combinatie van beelden, beeldengroepen, banken, reliëfs, terrassen, trappen, vijvers, gebeeldhouwde bloembakken – met de eeuwenoude bomen, de coniferen, de bloemen, het gras en de lichtval. Hieronder een paar gedeeltes ervan.

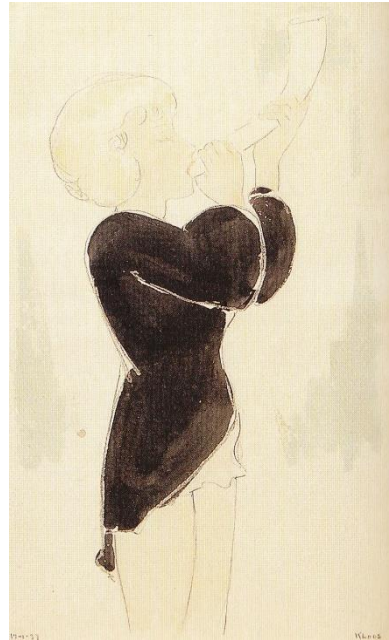

Let op de vierde foto op de groep ganzen (je ziet nog net hun nekken) achter het 'ganzenmeisje', dat komt aanwandelen uit het bos. De vijfde foto toont een beeldhouwer die verslagen neerzit bij zijn werk. Achter hem een gebeeldhouwde bank. Zesde foto, vervolg: 'Wie een week gelukkig wil zijn, neme een vrouw. Wie zijn hele leven gelukkig wil zijn, ga tuinieren.' (Chinees spreuk)
Later zijn de meeste beelden gestolen.

Mijn vader ging ook beelden maken die niet voor Clingendael waren bedoeld. Een tijdje had hij een oventje in de schuur in de achtertuin, maar dat was toch te gevaarlijk; daarna kon het betonfabriekje – dat een herstart had beleefd onder een nieuwe eigenaar – helpen bij de vervaardiging. Enkele beelden waren in brons; de meeste waren van terracotta (soms bronskleurig beschilderd) of beton.
Hij was altijd geneigd tot allerlei handwerk en experimenten. Dan was er bijvoorbeeld ineens een tijd dat het hele huis onder de glaswol zat, dat diende als ondergrond om op te schilderen. Hij maakte zelf lijsten voor zijn schilderijen, met versieringen in de hoeken. In de achtertuin van de flat maakte hij vijvertjes met spuitende fontein.

Hoek van Holland (aquarel)

Meisje met hoorn (potlood, aquarel)

Bij de flat hoorde een enorme zolder. Hier bouwde mijn vader een atelier in de sfeer van Duizend-en-één-nacht. De wanden bevatten fantastische panelen, de hele zoldering bestond uit fantastische panelen, maar wat nog het mooiste was: alles kon verwisseld worden. Terwijl je op een met een lamsvacht beklede bank lag kon je aan een touwtje trekken, en alle panelen in het plafond veranderden. Het atelier had verschillende afdelingen, die je naar believen kon ontsluiten. Het was een Oosters paleis.

In 1962 vloog het atelier door kortsluiting in brand, met het grootste deel van het werk en de boeken van mijn vader. Hij heeft een aantal schilderijen overgeschilderd aan de hand van foto's, maar de kracht van het oorspronkelijke werk zat er niet meer in.

Mijn vader was toen al een onbekende geworden. Er was niet veel belangstelling meer voor figuratieve kunst. Hij hield nog één keer een expositie in Pulchri, in 1959, waarbij hij een nieuw procédé tentoonstelde: de 'aqualux'. Dit was een aquarel met dieptewerking, doordat er een lampje achter de aquarel werd geplaatst. Om te voorkomen dat je dan 'papier' zag moest de aquarel tweezijdig (identiek) beschilderd worden. Dat vereiste een grote handigheid. Deze aquarellen zijn nogal fantastisch van vorm en van onderwerp.

Daarna zei mijn vader zijn lidmaatschap van Pulchri op, evenals dat van de Haagsche Kunstkring, uit protest tegen de heersende abstracte mode. Hij ging ertoe over 'belastend materiaal' te verzamelen over de modieuze kunstvormen. Zo noteerde hij uitspraken als 'Soms heb ik blauw nodig. Dan is er geen blauw. Dan neem ik maar rood' (Picasso). Ook schreef hij brieven aan musea om te informeren wat bepaalde kunstwerken hadden gekost. Zo bijvoorbeeld aan het Van Abbe museum, dat een kunstwerk had aangekocht bestaande uit een voor de helft in de was gezette parketvloer. Het museum gaf geen informatie over de aankoopprijs. Wel kwam er een brief van de kunstenaar, die aan mijn vader aanbood bij hem thuis een parketvloer half in de was te komen zetten voor een gigantisch bedrag.

Daarnaast werkte hij aan zijn manuscript, dat de 'grondslagen van een rationele esthetiek' bevatte. [Wat in de rest van deze alinea staat heb ik van de kunsthistoricus Rob Smolders.] Viermaal in zijn leven maakte hij een compleet manuscript, strikt genomen steeds voor hetzelfde boek. Hij ontwierp een psychologie van de kunst, die de factoren besprak die het

ontstaan en waarden van kunstwerken bepalen, en een sociologie van de kunst die de plaats van de kunst in de maatschappij overwoog. Alsof hij in zijn eentje het werk van het sociaal-cultureel planbureau moest doen, maakte hij in de oorlog statistieken van de beschikbare vrije tijd, vervoermiddelen, opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking, aantallen kunstwerken in musea en particuliere verzamelingen, enzovoort. Alle factoren die van invloed zijn op de bereikbaarheid en het begrip van kunst heeft hij zorgvuldig in kaart gebracht. Hij bedreef kunst- en maatschappijkritiek, schreef een tractaat voor de beeldende kunst, en dus de genoemde rationele esthetiek. Dit is een pleidooi voor de afbeeldende kunst, waarvoor hij een tiental wetten formuleerde bij wijze van kwaliteitscriteria. Hierin roept hij de lezer op om zijn uitspraken in twijfel te trekken. "Ook mijn beweringen moeten getoetst worden op hun juistheid want een bouwsel staat of valt met de basis en herhaaldelijk ontdek je te vroegtijdig een conclusie te hebben getrokken." Hij was drieënzeventig jaar oud toen hij dit voorbehoud maakte.

Niets van dit alles zou ooit verschijnen. Mijn vader probeerde zijn esthetiek uitgegeven te krijgen via toevallige connecties, die dan weer jaren niets van zich lieten horen.

Cornelis Kloos 1969

De kroon op dit werk had iets moeten zijn wat nooit tot stand is gekomen: een educatief museum. Dit zou moeten worden opgericht bij een bungalowpark, zodat de vakantiegangers bij regen naar het museum konden gaan. Hier zouden ze kunnen leren wat kunst is en wat niet, door de vergelijkingen die hun zouden worden voorgeschoteld. Dat 'voorschotelen' ging als volgt. Mijn vader zelf vervaardigde honderden kopieën van bestaande schilderijen (alles in klein formaat), plus zelfverzonnen schilderijtjes, die dienden om het een of andere punt te illustreren. Al deze paneeltjes moesten twee aan twee worden bekeken, voorzien van toelichtende tekst. Voorts vervaardigde hij een machine die de paneeltjes twee aan twee tevoorschijn bracht. Ze zaten aan touwen met katrollen, en door aan een handle te draaien kreeg je ze, ervoor gezeten, twee aan twee te zien.

Daarna begon hij bouwtekeningen te maken voor het museumgebouwtje, geholpen door een vriend die ingenieur was. Overdag placht hij te schilderen, 's avonds zat hij aan zijn bureau met de bouwtekeningen.

Er volgden gesprekken met bungalowpark-eigenaars. Nooit kwam er een concrete afspraak tot stand.

Zo kwam er tenslotte een einde aan een leven waarin veel mislukt was: de tuin in Clingendael leeggestolen, het atelier verbrand, de bekendheid verloren gegaan, het manuscript niet uitgegeven en de plannen voor een educatief museum niet verwezenlijkt. Speciaal om dit laatste kon hij niet verwerken dat zijn leven ten einde liep. Zijn hart deed het hoe langer hoe slechter, hij werd opgenomen in het ziekenhuis maar aldaar nog maanden in leven gehouden. Dit was voor hem een kwelling.

Op 8 april 1976 stierf Cornelis Kloos.